

12. Гуляничъ М. Нѣскольکو словъ о нашихъ школахъ / М. Гуляничъ // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 10. – С. 3–5.

13. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. – С. 1–5.

14. Качанок М. Школа та матеріалістичний світгляд / М. Качанок // Подкарпатська Русь. – 1925. – № 7. – 15 септября. – С. 115–117.

15. Клима В. Школьное дѣло и просвѣніе на Подкарпатской Руси [Текст] / В. Клима. – Ужгород, 1936. – С. 102–105.

16. Кузма И. Про хожденя до школы / И. Кузма // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 10. – С. 1–3.

17. Научнѣ вакаційнѣ курсы для учителѣвъ // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 4. – С. 7.

18. О реформѣ образования учительства // Подкарпатская Русь. – 1925. – Рѣчник II. – Ч. 2. – С. 17–20.

19. Організація учительства Подкарпатскоѣ Руси // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 8. – С. 14–15.

20. Панькевичъ И. Деякъ уваги зъ приводу вакаційныхъ научныхъ курсѣвъ для учителѣвъ народныхъ школъ / И. Панькевичъ // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 8. – С. 6–8.

21. Панькевичъ И. Задачи учительства и школы на Подкарпатскоѣ Руси. Кѣлька слѣвъ съ приводу учительского конгресса / И. Панькевичъ // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 4. – 10 апрѣля (цвѣтня). – С. 5–7.

22. Панькевичъ И. Першій учительскій конгресъ на Подкарпатскоѣ Руси / И. Панькевичъ // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 5, 6. – 10 мая (травня). – С. 1–17.

23. Ревай Ю. Педагогичні кружки / Ю. Ревай // Учитель. – 1928. – Рѣчник IX. – Число 2–3. – С. 69–93.

24. Реформа средних школъ // Подкарпатская Русь. – 1925. – Рѣчник II. – Ч. 5. – С. 77–80. – С. 137–142.

25. Розпоряджене з дня 22 октября ч. 25.846. Учебні основы для руських народныхъ школъ Подк. Руси // Урядовый вѣстник. – 1923. – Ч. 7–8. – С. 196–247.

26. Руденко Ю. Д. Основы сучасного українського виховання / Ю. Д. Руденко. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2003. – 328 с.

27. Службовый обѣтъ учительства // Учитель. – 1920. – Рѣчник I. – Число 7. – С. 9.

28. Стерчо П. Карпато-Українська держава / П. Стерчо. – Львів : За вільну Україну, 1994. – 288 с.

29. Студийна дорога учителѣвъ горожанскихъ школъ до Чехіѣ // Подкарпатская Русь. – 1925. – Рѣчник II. – Ч. 2. – С. 87.

30. Широть нашу часопись з рук до рук // Подкарпатская Русь. – 1925. – Рѣчник II. – Ч. 1. – С. 1.

31. Шикітка Г. М. Освітньо-просвітницька діяльність крайових педагогічних товариств Закарпаття (1919-1944 рр.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Г. М. Шикітка ; Ужгородський нац. у-т. – Ужгород, 2016. – 236 с.

Дата надходження до редакції: 22.11.2017 р.

УДК 373.6:351.86:304

Вячеслав ДЕМЧЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії, економіки
та менеджменту освіти Рівненського ОІППО,
завідувач Рівненським регіональним центром
Інституту обдарованої дитини НАПН України

ФУНКЦІОНАЛЬНА НЕГРАМОТНІСТЬ – ГУМАНІТАРНА ЗАГРОЗА ЛЮДСТВУ?

У статті автор піднімає доволі гостру освітню проблему функціональної неграмотності значної кількості людей. Означене питання, осторонь якого чомусь стоїть освіта України, викликає все більшу тривогу та привертає значну увагу науковців і практиків у передових країнах світу.

Ключові слова: грамотність, неграмотність, функціональна неграмотність.

В статтє автор поднимает довольно острую проблему функциональной неграмотности граждан. Этот вопрос вызывает все большую тревогу и озабоченность ученых и практиков в передовых странах мира, но почему-то не актуален в Украине.

Ключевые слова: грамотность, неграмотность, функциональная неграмотность.

The author of the article tries to heave up sufficientlly thesharp educational problem of functional illiteracy of far of people, that causes an all greater alarm and attention ofscientists and practical workers in the front-rank countries ofthe world, aside that formation of Ukraine stands for somereason.

Key words: literacy, illiteracy, functional illiteracy.

Постановка проблеми. Цивілізоване людство, осмислюючи свої досягнення і проблеми в галузі освіти, все частіше замислюється над тим, чи стає людина в процесі здобуття знань більш умілою. Інакше кажучи, чи завжди здобуті знання є якісними та приносять людині користь. Зокрема, вміння читати – розуміти прочитане, знання таблиці множення – рахувати тощо. Виклики ХХІ століття усе більше

вимагають уміння практичного застосування знань. Рівень інтелекту людини невинно зростає, як і паралельно зростає невміння людини вирішувати ті чи інші проблеми. Означене питання, на нашу думку, дискусійне, не має однозначної відповіді, потребує ретельного вивчення і відповідного реагування з боку суспільства та системи освіти.

Мета статті – привернути увагу педагогічної громадськості до окресленої проблеми з метою корегування змісту, форм та методів реформування української школи.

Виклад основного матеріалу. Відомий сучасний американський філософ Елвін Тоффлер стверджує: «Світ, який швидко утворюється від зіткнення нових цінностей і технологій, нових геополітичних відносин, нових стилів життя й засобів сполучення, вимагає зовсім нових ідей і аналогій, класифікацій і концепцій. Ця концепція відбиває сучасну парадигму суспільного буття та лежить в основі формування освітніх цілей розвинутих держав світу» [5, с. 14].

Стан суспільного буття відображається у вимогах до його громадян, які через набуття компетенцій зможуть гідно відповідати новим, все складнішим викликам часу.

На останній конференції міжнародного рівня, що відбулася завдяки участі ЮНЕСКО, Міністерства освіти Норвегії, науковці дійшли згоди щодо трактування поняття компетентності як здатності застосовувати знання та вміння ефективно й творчо в міжособистісних відносинах – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях. Компетентність – поняття, що логічно походить від ставлень до цінностей, від умінь до знань [7].

За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчому майбутньому будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Проте, на жаль, українська школа не готує до цього [4].

Протилежне за змістом компетентності є поняття «функціональної неграмотності».

Про функціональну неграмотність почали замислюватися на Заході ще у 80-х роках минулого століття. Проблема полягала в тому, що, незважаючи на повальну грамотність, люди не розуміли, а навпаки, все гірше справлялися з професійними обов'язками. Кілька досліджень показали, що, хоча люди формально вміють читати і писати, вони не завжди розуміють сенс прочитаної книги або інструкції, неправильно розуміють прочитане.

Деякі дослідники вважають, що функціональна неграмотність гірша навіть за звичайну неграмотність, оскільки вказує на більш глибокі порушення в механізмах мислення, уваги і пам'яті.

Щоб усвідомити поняття «функціональної неграмотності», доречно пригадати, що таке «грамотність».

Грамотність – здатність розуміти та використовувати різні типи інформації у побутовому, професійному та громадському житті; можливість індивіда бути включеним в економічну, культурну, політичну практику суспільства, у грамотне середовище на локальному, регіональному, державному та глобальному рівнях; умова соціального та культурного розвитку суспільства [1, с. 74].

У практиці міжнародних досліджень освіти дорослих розроблено **класифікацію загальної грамотності**, що необхідна для нормального функціонування в громадянському суспільстві.

За методикою канадських дослідників, прийнятою Інститутом освіти ЮНЕСКО, визначають п'ять рівнів грамотності:

– **Перший рівень** – передбачає серйозні труднощі у читанні, розумінні й інтерпретації текстів, неусвідомлення того, що це становить проблему.

– **Другий рівень** – людина читає прості, зрозуміло викладені тексти; навички інтерпретації досить обмежені; проблема недостатньої грамотності не усвідомлюється.

– **Третій рівень** – людина достатньо добре читає, але у розумінні складних текстів може відчувати труднощі. Спеціалісти вважають цей рівень мінімально допустимим для нормального функціонування в сучасному суспільстві.

– **Четвертий та п'ятий рівні** – високий рівень грамотності, що передбачає наявність розвинутих загальнокультурних та професійних навичок.

Аналіз стану грамотності дорослих у Канаді, відповідно до наведеної класифікації, показав такі результати: I рівень – 22% населення; II рівень – 26%; III рівень – 32%; IV та V рівні – від 20 до 25%.

Виникнення функціональної неграмотності у розвинутих західних країнах співпало з першими відчутними кроками цих держав до переходу в інформаційне суспільство. Знання і талант швидко орієнтуватися в незнайомому середовищі стали критеріями соціального зростання індивіда. Якщо людина здатна знаходити нові шляхи вирішення завдання, якщо вона може на основі розрізнених даних побудувати робочу модель, то вона є функціонально грамотною. Відповідно, функціонально неграмотні люди, пристосовані лише до праці касирів і двірників, викликають занепокоєння. Вони непридатні до евристичної діяльності [3].

У 1985 році у США підготували аналітику, з якої виходило, що від 23 до 30 млн американців повністю неграмотні, а від 35 до 54 млн – напівграмотні. У 2003 році відсоток громадян США, чії навички письма і читання були нижчими за мінімум, склав 43%, тобто вже 121 млн.

У Німеччині, якщо вірити сенатору з питань освіти Сандрі Шеерес, 7,5 млн чоловік (14% дорослого населення) можна назвати малограмотними.

У 2006 р. відділення Міністерства освіти Великої Британії повідомило, що 47% школярів кинули школу в 16 років, не осиливши базового рівня математики, а 42% не в змозі досягнути базового рівня англійської мови [6].

У 2003 році в українських школах констатували подібну статистику. Так, достатні навички читання були всього у 36% школярів, з яких 25% учнів здатні виконувати лише завдання середньої складності. Високий рівень грамотності читання, тобто здатність розуміти складні тексти, критично оцінювати представлену інформацію, формулювати гіпотези і висновки, продемонстрували всього 2% учнів [2].

Які ж можна виокремити головні риси та ознаки функціональної неграмотності? Функціонально неграмотні люди уникають складних завдань, повторюють одні й ті ж системні помилки; ухиляються від будь-яких інтелектуальних завдань, посилаючись то на нежить, то на зайнятість, то на втому;

чесно зізнаються, що не люблять читати; просять інших людей пояснити їм зміст тексту або алгоритм задачі; при читанні у них виникають психосоматичні проблеми: можуть розболітися очі, голова; функціонально безграмотні особи під час читання часто артикулюють губами або навіть озвучують прочитане, відчують труднощі під час виконання будь-яких інструкцій, не вміють вибудовувати і задавати запитання з прочитаного матеріалу, не можуть повноцінно брати участь у дискусіях; у них надзвичайно помітна різниця між сприйняттям на слух і сприйняттям через читання; на проблему, викликану власним нерозумінням, реагують або безпорадністю, або претензіями до оточуючих.

Додаткова складність у тому, що навички читання і письма мають прямий зв'язок з умінням виробляти будь-який інформаційний контент. Фактично, вони відповідають за креативність у мережевому розумінні терміна.

Необхідно визнати, що ми живемо у світі функціонально неграмотних людей. Деградація насамперед торкнулася всіх сфер діяльності, так чи інакше пов'язаних зі словом.

Які ж *причини* функціональної неграмотності? Характеризуючи це питання, вчені розходяться в думках, але усі без винятку визнають, що це пов'язано зі збільшенням інформаційних потоків, що лінули на людину. Феномен функціональної неграмотності почав формуватися приблизно у 60-70-ті роки, тобто в період, коли телебачення стало кольоровим і масово поширеним.

Є дослідження, де стверджується, що діти від року до трьох, які проводять перед телевізором більше кількох годин на день, втрачають частину когнітивних функцій. Діти, народжені після 2000 року, зазвичай страждають від *синдрому дефіциту уваги* (СДУГ): не можуть ні вчитися, ні концентруватися, ні читати. При цьому спостерігається зростання соціальної дезадаптації. Дітям набагато зручніше і звичніше переписуватись один з одним у соціальних мережах, аніж спілкуватися наживо.

Розумію, що звучить дещо дивно, проте діти при тому, що не вміють нормально працювати з текстами, активно спілкуються у соцмережах, де на тексті все і побудовано. Але подивимося краще на рівень їхповідомлень. У мережі контент генерують кілька ентузіастів та сотня-друга комерційних брендів, усе інше – суцільний репост. Загальна грамотність оголила той факт, що шкільне навчання не завжди дає на виході компетентних людей. І якщо сорок років тому вчені шукали спосіб боротися з функціональною неграмотністю, то сьогодні вони шукають шляхи взаємодії з нею. Настільки діагноз став загальним.

Відділам реклами та SMM-маркетингу потрібні споживачі. А хто ще може стати кращим споживачем, ніж функціонально неграмотна людина? Через низький IQ такі люди легко піддаються маніпуляціям. Переважна більшість кредитних боржників – саме люди, які не спроможні правильно прочитати банківський договір і розрахувати власний бюджет.

Ви, напевно, помітили, що у світі зростає нерівність між бідними і багатими. Так от, незабаром у 10% людей буде не лише 90% багатства, а й 90% інтелектуального потенціалу. Розрив збільшується. Одні люди стають ще більш розумнішими, більш вправніше оперують нескінченними потоками інформації, тоді як інші – перетворюються на безсловесну і закредитовану «сіру масу», причому абсолютно добровільно.

Висновок. Україні потрібні серйозні дослідження в галузі функціональної неграмотності її громадян. Реформування української школи обов'язково повинно враховувати цей загрозливий аспект. Українська наукова думка спільно з ефективною практикою повинні знайти шляхи подолання функціональної неграмотності людей у майбутньому, яке – за достатньо критично і творчо мислячими людьми, здатними генерувати нові ідеї, а також – за достатньо вмілими людьми, здатними ці ідеї реалізовувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – С. 74.
2. Добренков В. И. Социология: социальные институты и процессы : в 3 т. Т. 3. Социальные институты и процессы / В. И. Добренков, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 520 с.
3. Жукова Т. Д. Функциональная неграмотность – чума XXI века / Т. Д. Жукова // Независимая газета. – М., 2006.
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи // Концепція Нової української школи : ухвал. рішенням колегії МОН від 27.10.2016 / упоряд. Л. Гриневич, О. Єлькін, С. Колашнікова ; за заг. ред. М. Грищенка ; Міністерство освіти і науки України. – К., 2016. – 34 с.
5. Тоффлер Е. Третья хвиля / Е. Тоффлер – К. : Всесвіт, 2000 – С. 14.
6. Ясюкова Л. Неграмотность – почему? / Л. Ясюкова // Наука и жизнь. – 2015. – № 6. – С. 79–80.
7. Quality education and competencies for life. Workshop 3 : background paper. – 2004. – Р. 6.

Дата надходження до редакції: 05.12.2017 р.